

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2025-29-2-167-179>

УДК [37.5.015.3 +159.922]:004

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-1927-0396>

Тетяна Федорченко,
доктор педагогічних наук, професор,
Інститут проблем виховання НАПН України,
м. Київ

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ШКОЛИ І СІМ'Ї ІЗ ЗАПОБІГАННЯ І ПОДОЛАННЯ БУЛІНГУ В ЦИФРОВОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Анотація. Стаття присвячена актуальній проблемі взаємодії школи і сім'ї із запобігання і подолання булінгу в цифровому освітньому середовищі. Акцентується увага на розробленні і впровадженні у закладах загальної середньої освіти сучасних форм і методів запобігання і подолання булінгу в цифровому освітньому середовищі.

Упорядковано й обґрунтовано технологію взаємодії школи і сім'ї із запобігання і подолання булінгу в цифровому освітньому середовищі: формування обізнаності й переконань (рефлексивно-експліцитний метод І. Беха), який спрямований на позитивний поведінковий досвід учнів; формування прагнень і переконань (нарративний метод - опис прожитих ситуацій, використання притч, створення відео-роликів на основі художніх творів, в яких піднімається тема булінгу й насильства, моральних цінностей; метод особистісної репрезентації (за І. Бехом) (метод виховуючих ситуацій створення, веб-плакатів, веб-малюнків, моральних засад розвитку особистості, обговорення відеоматеріалів із зазначеної проблеми, що розміщені в Інтернеті; формування досвіду бажаної поведінки – метод соціальних проб (безпечна комунікація в віртуальному просторі, формування культури використання Інтернету у повсякденному житті батьків і учнів); метод критичного мислення: розпізнавати і розвінчувати стереотипи у цифровому середовищі; аналізувати вплив однолітків і засобів масової інформації щодо булінгу та кібербулінгу; оцінювати насильницькі і ненасильницькі рішення, які транслюються через засоби масової інформації.

Обґрунтовано, охарактеризовано і впроваджено методи взаємодії школи і сім'ї із запобігання і подолання булінгу в цифровому освітньому середовищі: інформаційно-просвітницькі, психологічні, соціально-педагогічні, адміністративно-організаційні, організаційно-правові.

Доведено, що для ефективного запобігання і подолання булінгу в цифровому освітньому середовищі робота повинна здійснюватися системно, інтегровано та підтримана всіма учасниками профілактико-корекційного процесу: учнями, вчителями, батьками, адміністрацією, соціальними службами, органами ювенальної превенції.

Практичне значення статті полягає в тому, що її матеріали можуть бути використані в організації виховної роботи в закладах загальної середньої освіти, позашкільної освіти, науковців, аспірантів, студентів.

Ключові слова: запобігання та подолання булінгу та кібербулінгу, взаємодія школи і сім'ї, цифрове освітнє середовище, методи і форми роботи.

© Тетяна Федорченко, 2025

Вступ. Проведення роботи у закладах загальної середньої освіти із запобігання і подолання булінгу в цифровому освітньому середовищі є необхідною умовою безпечного та здорового розвитку зростаючої особистості, підтримання позитивного мікроклімату в закладі освіти та формування цифрової компетентності школярів, педагогів, батьків.

Надзвичайно важливим питанням означеної теми дослідження є цифрова компетентність педагога як здатність гнучко реагувати на сучасні інновації, засвоювати нові технології, вміти орієнтувати учнів в цифровому освітньому просторі, виховувати життєві

цінності. Використання цифрових технологій передбачає розуміння педагогами особливостей цифрового покоління в засвоєнні знань: складність у сприйнятті великих текстів, формування кліпового мислення, звичка шукати швидкі відповіді на будь-які питання в мережі Інтернет, що призводить до деградації критичного і аналітичного мислення, залежності від гаджетів, нездатності розпізнавати кіберзагрози.

Водночас, зважаючи на виклики сьогодення пріоритетним завданням є формування культури поведінки дітей і молоді в цифровому середовищі як якісного виміру діяльності дітей та молоді, яка здійснюється шляхом використання ними ресурсів та засобів Інтернету задля власного саморозвитку, розширення знань, налагодження різноманітної комунікації, самовираження, задоволення особистісних потреб та інтересів і базується на дотриманні суспільних норм і правил, цінностях свободи, відповідальності, поваги до думок та дій інших, безпеки (власної та інших людей). Культура поведінки дітей та молоді в цифровому просторі передбачає розуміння ними різноманітних небезпек і загроз, що можуть виникати в процесі цифрової комунікації, та їхню здатність до попередження, уникання чи переборення таких небезпек і загроз. Культура поведінки в цифровому середовищі включає здатність і готовність учнів до ефективного, безпечного і критичного використання цифрових ресурсів. В основі такої культури – цифрова компетентність школярів, формування якої стає необхідним завданням сучасного закладу освіти.

Саме тому, вважаємо що на часі розробити і впровадити у заклади загальної середньої освіти сучасні форми і методи із запобігання і подолання булінгу в цифровому освітньому середовищі.

Мета та завдання. Метою статті є аналіз результатів педагогічного експерименту щодо взаємодії школи і сім'ї із запобігання і подолання булінгу в цифровому освітньому середовищі. Проаналізувати і впровадити методи і форми роботи із зазначеної проблеми.

Реалізація мети вимагала розв'язання таких завдань: проведення формувального, заключного етапу експериментального дослідження, розкрити ефективність і результативність упроваджених у практику роботи закладів загальної середньої освіти сучасних методів, форм і технологій.

Методи дослідження. Для вирішення означеної проблеми й напрямів її розв'язання застосовувалася низка методів: інформаційно-просвітницькі, психологічні, соціально-педагогічні, адміністративно-організаційні, організаційно-правові, партнерство з громадськістю, аналізу, синтезу, порівняння й узагальнення.

Педагогічний експеримент проводився на базі закладів загальної середньої освіти м. Києва, м. Переяслава, Київської і Черкаської областей. Експериментальною роботою було охоплено 214 учнів 7-11 класів.

Результати дослідження.

Для експериментального впровадження у практику роботи закладів загальної середньої освіти упорядковано й обґрунтовано технологію взаємодії школи і сім'ї із запобігання і подолання булінгу в цифровому освітньому середовищі:

- *формування обізнаності й переконань* (рефлексивно-експліцитний метод І. Беха), який спрямований на позитивний поведінковий досвід учнів; формування прагнень і переконань (нарративний метод – опис прожитих ситуацій, використання притч, створення відео-роликів на основі художніх творів, в яких піднімається тема булінгу й насильства, моральних цінностей;

- *метод особистісної репрезентації* (за І. Бехом) (метод виховуючих ситуацій створення, веб-плакатів, веб-малюнків, моральних за сад розвитку особистості, обговорення відеоматеріалів із зазначеної проблеми, що розміщені в Інтернеті;

- *формування досвіду бажаної поведінки* – метод соціальних проб (безпечна комунікація в віртуальному просторі, формування культури використання Інтернету у повсякденному житті батьків і учнів);

- *метод критичного мислення*: розпізнавати і розвінчувати стереотипи у соціальному оточенні у тому числі цифровому середовищі; аналізувати власні стереотипи, переконання і уявлення, які підтримують булінг; аналізувати вплив однолітків і засобів масової інформації щодо булінгу та кібербулінгу; оцінювати насильницькі і ненасильницькі рішення, які транслюються через засоби масової інформації; допомагати зменшувати упередження і збільшувати толерантність щодо відмінностей, які існують між людьми.

Стратегії співпраці закладу освіти і сім'ї щодо проблеми запобігання і подолання булінгу в цифровому освітньому середовищі базувалися на таких векторах:

- *Інформування* – педагогам і батькам допомагати опановувати знання щодо ефективних підходів до виховання дітей і можливостей співпраці навчального закладу і сім'ї щодо запобігання і подолання булінгу в цифровому освітньому середовищі;

- *Знання* – педагоги й батьки повинні мати повну інформацію про досягнення педагогічної науки і практики щодо запобігання булінгу;

- *Компетентність* – навчальний заклад має сприяти набуттю батьками необхідних психолого-педагогічних якостей, які ставши навичками, могли бути підґрунтям усвідомленого виконання батьківських обов'язків у питаннях подолання булінгу, джерелом сили і впевненості у вихованні дітей;

- *Відповідальність* – слід розвивати свідомість і стимулювати активність батьків чи родин учнів і вихованців у напрямі вирішення існуючих виховних проблем на основі об'єднання учнівських, педагогічних колективів і батьківської громадськості щодо

подолання булінгу; допомагати, планувати, координувати і реалізувати дії щодо вирішення зазначеної проблеми;

- *Участь* – участь батьків у сучасних прийомах соціального менеджменту для вирішення невідкладних проблем подолання булінгу в цифровому освітньому середовищі;
- *Партнерство* – співпраця, педагогічних колективів (у тому числі психологів, соціальних педагогів), батьків, психіатрів, соціальних служб, працівників служби ювенальної превенції, волонтерів із подолання булінгу у цифровому освітньому середовищі.

Вирішальна роль в навчальному закладі у боротьбі з булінгом та кібербулінгом належить всьому педагогічному колективу. Впоратись з цією проблемою можна тільки за тісної співпраці керівництва школи, учителів, класних керівників, батьків, психолога та соціального педагога.

Організація роботи педагогічного колективу з батьками щодо попередження і подолання булінгу в цифровому освітньому середовищі спрямовувалася на:

- визначення цілей, які передбачатимуть стратегію організації ефективного партнерства з сім'єю конкретного навчального закладу;
- залучення батьків як безпосередніх учасників освітнього і виховного процесу до вирішення проблеми із запобігання і подолання булінгу в умовах російсько-української війни;
- оновлення змісту, форм і методів роботи з сім'єю з попередження і подолання конфліктних ситуацій між батьками та дітьми;
- належного методичного забезпечення роботи з батьками із запобігання і подолання булінгу в цифровому освітньому середовищі;
- розв'язання питання щодо соціального захисту школярів, які стали стороною булінгу (цькування), з'ясування причин, які призвели до випадку булінгу (цькування) та вжиття заходів для усунення таких причин;
- сприяння організації та проведенню інформаційно-освітніх заходів у закладах освіти у взаємодії з батьками з метою захисту прав і свобод, формуванню в дітей ціннісних життєвих навичок та моделей поведінки, протидії булінгу (цькуванню);
- забезпечення створення у закладі освіти безпечного освітнього середовища, вільного від булінгу та кібербулінгу.

Під час вирішення означених векторів роботи здійснювалася підготовка педагогів с сім'єю, яка мала на меті вивчення мікросоціуму та умов сімейного виховання, виховного потенціалу сім'ї, характеру і типу взаємостосунків між батьками та дітьми, педагогічної культури батьків, сприятливих і несприятливих особливостей впливу сім'ї на дитину,

готовності батьків до співпраці з навчальним закладом і їх бажання долучитися до справ дитини в закладі, форм і методів роботи з батьками.

Ми акцентуємо увагу на тому, що партнерство навчального закладу і сім'ї має на меті не тільки дати відповідні знання батькам, навчити практично їх застосовувати у вихованні дітей, скільки сприяти оптимізації процесу становлення творчої особистості дитини і розкриттю необмежених можливостей більш раннього і плідного її гармонійного розвитку особливо це стосується таких важливих проблем як запобігання булінгу і кібербулінгу.

Результати проведеного нами опитування серед батьків щодо розуміння змісту кібербулінгу та його впливу на дітей в цифровому освітньому середовищі висвітлено в таблиці 1.

Таблиця 1.

Результати дослідження щодо розуміння батьками змісту кібербулінгу та його впливу на дітей в цифровому освітньому середовищі

Запитання	Відповіді (у %) (констатувальний експеримент)	Відповіді (у %) (формульальний експеримент)
Чи ознайомлені батьки з явищем кібербулінгу в цифровому освітньому середовищі	Ознайомлені – 35 %, чули – 21 %, не цікавилися означеною проблемою (сільська місцевість) – 16 %	Ознайомлені 82 %
Про цифрове середовище знають	67 %	95 %
Чи ознайомлені батьки з ознаками кібербулінгу	знають – 34 %, не знають – 21 %	ознайомлені – 82 %
Як впливає кібербулінгу на стосунки між батьками, однолітками	знають 24 %, не знають 37 %	знають – 84 %
Чи знають батьки, що їх діти піддавалися кібербулінгу в цифровому освітньому середовищі	знали – 13 %, не знали – 75 %	знають - 57 %, на знають – 3 %
Як діяти у випадках, коли дитина піддається кібербулінгу	знають – 35 %, не знають – 12 %	знають – 82 %
Обізнаність батьків щодо Закону України, який захищає дітей від цькування й у тому числі від кібербулінгу	знають – 21 %, не знають – 16 %	знають 91 %

Представлені в таблиці дані (порівняльна характеристика констатувального та формульального етапів експериментів) дають чітке уявлення про те, що: в кінці експерименту 82 % батьків знають що таке кібербулінг, 95% орієнтуються у цифровому освітньому

середовищі, 92 % ознайомлені з ознаками кібербулінгу, 84 % розуміють як впливає кібербулінгу на стосунки між батьками та дітьми, 57 % батьків знають від своїх дітей, що вони піддавалися кібербулінгу в цифровому освітньому середовищі, 82 % - 91 % батьків освічені куди звертатися у випадках скоєння булінгу [11, 12].

Отже на підставі результатів експериментального дослідження щодо впливу кібербулінгу на учнів можна стверджувати, що булінг у цифровому освітньому середовищі, або кібербулінг, є особливо небезпечним для школярів через низку серйозних психологічних, емоційних і соціальних ризиків, які можуть мати довготривалий вплив на дитину. Більш доцільно зупинимося на основних причинах, чому кібербулінг такий небезпечний:

1. Булінг (кібербулінгу) відбувається 24/7. У цифровому освітньому середовищі немає «перерв» або «домашнього спокою», дитина не має безпечного простору – булінг переслідує її навіть удома через телефон, комп'ютер, месенджери.

2. Велика аудиторія та швидке поширення. Приниження, фото, відео або образливі повідомлення можуть миттєво поширюватися серед однокласників, школи чи навіть ширше. Інформацію важко повністю видалити з інтернету, що посилює почуття безсилля.

3. Анонімність агресора. Агресори можуть діяти анонімно, що ускладнює виявлення винного і посилює страх у жертви. Дитина не знає, хто саме її цькує, що може викликати параною або втрату довіри до всіх.

4. Труднощі з виявленням. На відміну від фізичного булінгу, дорослі часто не бачать ознак кібербулінгу. Дитина може мовчати, соромитися або боятися, що їй не повірять чи ще гірше – заберуть гаджети.

5. Потужний психо-емоційний вплив. Жертва кібербулінгу може відчувати: приниження, тривогу, страх, депресію, зниження самооцінки, ізоляцію від однолітків, навіть суїцидальні думки (особливо в підлітковому віці).

6. Вплив на навчання. Дитина може перестати відповідати на онлайн-уроках, боятися спілкуватися в шкільних чатах, уникати включення камери чи мікрофона, втратити інтерес до навчання через страх бути висміяною.

7. Підрив репутації. Інтернет «пам'ятає все». Образливі або маніпулятивні пости, фотожаби, відео можуть зруйнувати репутацію дитини на довгі роки, навіть якщо ситуацію вже вирішено.

8. Підрив довіри до дорослих. Якщо дорослі (вчителі, батьки) ігнорують проблему або реагують неправильно, у дитини формується враження, що їй ніхто не допоможе.

Відтак, кібербулінг у цифровому освітньому середовищі – це невидимий, але глибоко травматичний вид насильства, а саме: руйнує емоційний стан дитини, шкодить її соціальним зв'язкам, ускладнює процес навчання, може призвести до серйозних психічних наслідків, аж

до самогубства. Тому реакція дорослих має бути швидкою, уважною й професійною – щоб захистити дитину сьогодні і зберегти її майбутнє.

Для експериментального впровадження у практику роботи ЗЗСО упорядковано, обґрунтовано і впроваджено методи взаємодії школи і сім'ї із **запобігання булінгу в цифровому освітньому середовищі: освітні методи** (проведення тематичних уроків, інтерактивні заняття, перегляд та обговорення відео фільмів, інформаційно-просвітницька робота про відповідальність вчинення булінгу); **психологічні методи** (тренінги з емоційної грамотності ненасильницького спілкування, індивідуальна та групова робота з агресорами та жертвами булінгу, психологічна підтримка та консультації для всіх учасників ситуації); **соціально-педагогічні методи** (проекти «Життя без булінгу», «Місяць добрих справ», створення шкільного самоврядування – старшокласники допомагають молодшим школярам адаптуватися до шкільного життя, куточки довіри – скриньки анонімних звернень); **адміністративно-організаційні методи** (антибулінгова політика навчального закладу, навчання педагогів школи діагностичним методикам виявлення булінгу в закладі, формування безпечного середовища у навчальному закладі); **партнерство з громадськістю** (залучення до роботи із запобігання булінгу психологів, юристів, працівників ювенальної превенції, медиків, соціальних служб).

Підсумовуючи зазначене вище можемо констатувати, що у **подоланні** булінгу серед школярів у цифровому освітньому середовищі ефективними використано методи, які формують безпечне середовище, виховують емпатію, навички комунікації та вирішення конфліктів: **інформаційно-просвітницькі методи** (лекції, бесіди, тренінги, методи соціальної реклами); **інтерактивні методи** (рольові ігри (моделювання ситуацій булінгу та їх вирішення), метод «кейс-стаді» (аналіз реальних або змодельованих ситуацій), групова дискусія, мозкові штурми, виставки, арттерапія); **соціально-педагогічні методи** - формування у школі культури взаємоповаги, довіри, підтримки (залучення учнів до волонтерства, акцій добрих справ, медіація в конфліктних ситуаціях, підтримка класного колективу через тимбілдинги, виїзні табори, ігри); **психологічні методи** - допомога дітям розвивати емоційну стійкість, самоповагу, здатність захищати себе (тренінги з розвитку емоційного інтелекту та асертивної поведінки, робота шкільного психолога, моніторинг психоемоційного клімату у навчальному закладі); **організаційно-правові методи** (прийняття антибулінгової політики у навчальному закладі, розробка алгоритму дій у випадках булінгу, співпраця з органами ювенальної превенції, соціальними службами, психологічними центрами, навчання педагогічних працівників методикам запобігання булінгу у цифровому освітньому середовищі та реагування на булінг і цілому).

Більш детально зупинимося на висвітленні сучасних форм роботи, які були впроваджені у закладах загальної середньої освіти для вирішення означеної проблеми:

- *зі школярами*: підготовка плакату «Обережно булінг» або «Намалюй свою злість» (арт-терапія) (проводиться разом з батьками), притчі: «Про цвяхи», «Два вовка», вправа «Робота з агресією», скринька ідей «Добро поряд», гра «Віддати наказ» (гра проводиться разом з батьками), квест «Життя без кібербулінгу», створення шкільного чату/бота «Допомога - STOP БУЛІНГ», рольова гра «Що я знаю про кібербулінг», квести «Подорож у часі», конкурс есе «Ми у майбутньому», буклети, постери, брошури, скрапбукінги, фото – колажі, благодійні ярмарки..

- *у роботі з педагогами*: тренінг «Як відрізнити булінг від конфлікту», сторінки в соціальних мережах, блоги, створення групи у Viber «Рада школи» і забезпечення її оперативного модерування, онлайн-засідання піклувальної (опікунської) ради ЗЗСО «Попередження кібербулінгу у цифровому освітньому середовищі», семінари, круглий стіл «Методичний інструментарій попередження і подолання булінгу в цифровому освітньому середовищі», вебінар: «Булінг і кібербулінгу – загроза для дітей: допомога і захист» (для педагогів і батьків);

- *у роботі з батьками*: інтерактивна вистава «Як захиститись у цифровому середовищі», притчі, рольова гра, квести, акції толерантності, буклети для батьків «Булінг в сім'ї – правова відповідальність», «Булінг та кібербулінгу – сучасна загроза», «Підвищуємо власну цифрову грамотність», благодійні ярмарки, Web-квести, інтерактивний семінар, тематичні ігри на Facebook, психологічна гра «Кібербулінг: що робити?»: флешмоби «Кібербулінг у цифровому середовищі – як захиститись»; бесіди з батьками «Конфлікти з дітьми: причини, вирішення», зустрічі з батьками на тему: «Булінг та кібербулінгу – сучасна загроза», «Підвищуємо власну цифрову грамотність», інтерактивна заняття «Булінг серед дітей», мозковий штурм (інтерактивне заняття) для батьків «Я керую своєю поведінкою».

Для ефективного запобігання і подолання булінгу в цифровому освітньому середовищі робота повинна здійснюватися системно, інтегровано та підтримана всіма учасниками профілактико-корекційного процесу: учнями, вчителями, батьками, адміністрацією, соціальними службами, органами ювенальної превенції.

Обговорення. Результати, що представлені у статті, підтверджуються результатами інших досліджень. У низці вітчизняних досліджень важливою думкою щодо нашого дослідження є позиція І. Лубенець, яка наголошує на тому, що кібербулінг на відміну від інших видів насильства є дуже небезпечним: він не має часових і географічних обмежень, жертва не може сховатися від цього виду цькування, кіберпереслідувач має цілодобовий, постійний доступ до жертви через сучасні технічні засоби (електронну пошту, мобільний

зв'язок, профіль, соцмережі); масштабність і швидкість розповсюдження інформації образливого характеру та необмеженість аудиторії; захищеність переслідувача віртуальним світом, тобто його анонімність додає кіберхулігану впевненості в безкарності власних дій, а в жертві навпаки, породжує невпевненість, постійну тривожність і страх в очікуванні наступних актів переслідування та цькування [9].

Ми погоджуємося із думкою Л. Гончар, яка акцентує увагу на тому, що важливу роль у запобіганні булінгу у підлітковому середовищі відіграє класний керівник, оскільки саме він планує і координує всю виховну роботу з класом, обов'язково враховуючи вікові та індивідуальні особливості учнів, їх нахили й інтереси, рівень сформованості учнівського колективу. Класний керівник сприяє розвитку самоврядування в класі, створює умови для організації змістовного дозвілля, проводить відповідні заходи щодо профілактики правопорушень. Автор наголошує на тому, що успіх роботи педагога значною мірою залежить від його професійного саморозвитку, оскільки він має володіти високим рівнем педагогічної компетентності, для того, щоб налагодити ефективну роботу зі школярами, а також партнерську взаємодію з батьками підлітків [6].

Вагоме значення для нашого дослідження має думка В. Шахрай щодо важливості запобігання і подолання булінгу в цифровому освітньому середовищі серед сучасних дітей та учнівської молоді. Вона наголошує на необхідності комплексного освітнього підходу до протидії цим негативним явищам. визначено основні напрями діяльності закладу освіти із цієї важливої соціально-виховної проблеми [10].

Дослідники В. Андрєєнкова, В. Мельничук, О. Калашник розкривають питання протидії булінгу в закладах освіти, акцентують увагу на організації системної роботи з протидії булінгу в закладах освіти, діагностики наявності булінгу в освітньому середовищі, алгоритмі дій у разі його виявлення [5].

Сучасні дослідження В. Кириченко й Г. Ковганич свідчать, що проблема булінгу в закладах загальної середньої освіти стоїть дуже гостро, особливо під час війни в Україні. Вони пропонують інформативно-методичні конструктори для педагогів, учнів та батьків [8].

Важливою для нас є думка Adler A., який доводить, що прямий кібербулінг відбувається, коли кібербуллер спрямовує електронні повідомлення безпосередньо на жертву. Це охоплює використання кібербулінгом миттєвих повідомлень, текстових чи мультимедійних повідомлень, або електронної пошти, призначених для прямого, негайного впливу на жертву [1].

Дослідники D. Lein та G. Miller визначають булінг як довготривалий процес усвідомленого жорстокого поводження, фізичного чи психічного з боку індивіда або групи щодо іншого індивіда, який не здатен себе захистити в певній ситуації [4].

Згідно статей F. Gerbaka в сучасних школах булінг вважають однією з найбільш поширених проблем: булінг має серйозні наслідки для навчання, здоров'я, наголошується на ролі педіатрів у запобіганні булінгу та у вирішенні нових й зростаючих форм насильства щодо дітей, покінчити із залякуванням у шкільному дворі до кіберпростору [3].

Аналіз досліджень ряду вчених (N. Bauer, P. Lozano, F. Rivara) свідчать про те, що жертви й агресори, що зазнали булінг мають високий рівень нервово-психічних розладів, потребують втручання психологів, соціальних працівників, педагогів [2].

Таким чином, результати нашого дослідження підтверджують результати теоретико-прикладних досліджень інших фахівців і розкривають можливості вирішення проблеми запобігання і подолання булінгу в цифровому освітньому середовищі

Висновки. За результатами досліджуваної проблеми доведено, що співпраця закладу освіти і сім'ї у запобіганні та подоланні булінгу в цифровому освітньому середовищі має ключове значення. Така взаємодія необхідна умова для формування безпечного, підтримувального і здорового середовища для дітей, а саме:

1. *Комплексний підхід до проблеми* (освітній заклад бачить дитину в соціальному середовищі однолітків, а родина – в емоційному та поза межами навчального простору). Педагоги залучаючи батьків до процесу попередження і подолання булінгу (діагностики і ефективних форм і методів роботи) вирішують спільну справу.

2. *Швидке реагування щодо булінгу, кібербулінгу і відповідна реакція.* Батьки можуть помітити зміни в поведінці дитини раніше, ніж педагоги. Вчителі можуть ідентифікувати ознаки цькування в онлайн-комунікації або навчальній платформі.

3. *Психоемоційна підтримка.* Спільна робота допомагає створити навколо дитини атмосферу підтримки і довіри.

4. *Розвиток цифрової компетентності усіх учасників освітнього процесу.* Освіта батьків, учнів і педагогів щодо безпеки в інтернеті, розпізнавання кібербулінгу, захисту персональних даних. Створення освітніх курсів, тренінгів, семінарів.

5. *Регулярна комунікація між родинами і школою.* Впровадження платформ (наприклад, Google Classroom, Microsoft Teams) не лише для навчання, а й зворотного зв'язку. Проведення різних форм роботи з батьками, які акцентують увагу на безпеці у цифровому середовищі.

6. *Створення єдиної політики реагування.* Розробка чітких протоколів: що робити при виявленні булінгу. Включення батьків до обговорення цих правил.

7. *Залучення фахівців.* Психологи, соціальні педагоги, працівники відділів ювенальної превенції повинні працювати як міст між родиною та школою.

8. Підтримка культури доброзичливості. Спільні освітньо-виховні заходи (онлайн і офлайн), що формують емпатію, повагу, інклюзивність.

Відтак, співпраця закладу освіти та сім'ї – стратегічна необхідність у подоланні булінгу, особливо в цифровому освітньому середовищі. Вона дозволяє не лише реагувати на проблеми, але й виховувати цифрово-грамотних, емоційно-зрілих і соціально-відповідальних зростаючих особистостей.

Список використаних джерел

1. Adler A. Problems children. *Individual Psychology*. 1988. Vol. 44. № 4.
2. Bauer N., Lozano P., Rivara F. The effectiveness of the Olweus Bullying Prevention Program in public middle schools: A controlled trial. *Journal of Adolescent Health*. 2007. Vol. 40(3). P. 266–274.
3. Gerbaka Fares BouMitri, Carla. The role of pediatricians in bullying prevention and in addressing emergent and increasing forms of violence against children. *Ending the Torment: Tackling Bullying from the Schoolyard to Cyberspace*, 2016. UN, P. 56.
4. Miller G. Academic Violence/Bullying: Application of Bandura's Eight Moral Disengagement Strategies to Higher Education. *Employee Responsibilities and Rights Journal*. 2019. Vol. 31. № 1. P. 47–59.
5. Андрєєнкова В., Мельничук В., Калашник О. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід: методичний посібник. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 132 с.
6. Гончар Л. Модель діяльності класного керівника із запобігання булінгу серед підлітків у цифровому освітньому середовищі. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал*: матеріали звіт. наук.-практ. конф. Інституту проблем виховання НАПН України за 2023 рік. Вип. 12. Івано-Франківськ : НАІР, 2023 С. 57-61.
7. Запобігання і подолання булінгу серед дітей шкільного віку в цифровому освітньому середовищі: поради педагогам і батькам: методичні рекомендації / Шахрай В.М., Гончар Л.В., Федорченко Т.С., Малиношевський Р.В., Луценко В.О.; за ред. В.М. Шахрай. ІваноФранківськ : НАІР, 2025. 60 с. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-617-8011-31-4-2025-60>.
8. Кириченко В., Ковганич Г. Шкільний булінг. Інформативно-методичні конструктори для педагогів, учнів, батьків. *Шкільний світ*. 2019. № 2. С. 12– 22.
9. Лубенець І. Насильство (булінг) у шкільному середовищі: кримінологічна характеристика та заходи запобігання: монографія. ДНДІ МВС України. Харків, «Мачулін». 2018. 278 с.
10. Шахрай В. Напрями діяльності закладу освіти щодо запобігання і подолання булінгу й кібербулінгу. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал*: матеріали звіт. наук.- практ. конф. Інституту проблем виховання НАПН України за 2023 рік. Вип. 12. Івано-Франківськ: НАІР, 2023 С. 237-241.
11. Федорченко Т., Луценко В. Обізнаність батьків щодо запобігання кібербулінгу в цифровому середовищі та його впливу на поведінку дітей. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка»*. Вип. № 9 (43), 2024. С. 412-422. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-9\(43\)](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-9(43))
12. Федорченко Т. Булінг серед школярів в умовах воєнної реальності: проблеми, наслідки, шляхи попередження. *Педагогічні засади запобігання насильству в освітньому закладі і сім'ї: вплив цифровізації та воєнної реальності*: матеріали круглого столу (у рамках Всеукраїнського фестивалю науки) (Київ – Біла Церква, 14 травня 2024 р.) / за ред. Л. В. Канішевської, К. В. Плівачук; упоряд. В. М. Шахрай. Біла Церква : КНЗ КОР «КОІПОПК», 2024. С.104-110.

References

1. Adler, A. (1988). Problems children. *Individual Psychology*, 44(4).
2. Bauer, N., Lozano, P., & Rivara, F. (2007). The effectiveness of the Olweus Bullying Prevention Program in public middle schools: A controlled trial. *Journal of Adolescent Health*, 40(3), 266–274.
3. Gerbaka, F., & BouMitri, C. (2016). *The role of paediatricians in bullying prevention and in addressing emergent and increasing forms of violence against children. Ending the Torment: Tackling Bullying from the Schoolyard to Cyberspace*. UN.

4. Miller, G. (2019). Academic Violence/Bullying: Application of Bandura's Eight Moral Disengagement Strategies to Higher Education. *Employee Responsibilities and Rights Journal*, 31(1), 47–59.
5. Andrieienkova, V., Melnychuk, V., & Kalashnyk, O. (2019). *Protydiia bulinhu v zakladi osvity: systemnyi pidkhid* [Combating bullying in educational institutions: A systematic approach – methodological guide]. Kyiv: TOV «Ahentstvo «Ukraina».
6. Honchar, L. (2023). *Model diialnosti klasnoho kerivnyka iz zapobihannia bulinhu sered pidlitkiv u tsyfrovomu osvitnomu seredovyshchi* [Model of class teacher's activities for preventing bullying among teenagers in a digital educational environment]. *Suchasnyi vykhovnyi protses: sutnist ta innovatsiinyi potentsial*, 12, 57–61.
7. Shakhrai, V. M. (Ed.), Honchar, L., Fedorchenko, T., Malynoshevskiy, R., & Lutsenko, V. (2025). *Zapobihannia i podolannia bulinhu sered ditei shkilnoho viku v tsyfrovomu osvitnomu seredovyshchi: porady pedahoham i batkam* [Prevention and overcoming of bullying among school-age children in a digital educational environment: Guidelines for teachers and parents]. Ivano-Frankivsk: NAIR. <https://doi.org/10.32405/978-617-8011-31-4-2025-60>.
8. Kyrychenko, V., & Kovhanych, H. (2019). Shkilnyi bulinh. Informatyvno-metodychni konstruktory dlia pedahohiv, uchniv, batkiv [Informational and methodological toolkits for teachers, students, and parents]. *Shkilnyi svit*, 2, 12–22.
9. Lubenets, I. (2018). *Nasylstvo (bulinh) u shkilnomu seredovyshchi: kryminolohichna kharakterystyka ta zakhody zapobihannia* [Violence (bullying) in the school environment: Criminological characteristics and prevention measures]. DNDI MVS Ukrainy. Kharkiv: «Machulin».
10. Shakhrai, V. (2024). Napriamy diialnosti zakladu osvity shchodo zapobihannia i podolannia bulinhu y kiberbulinhu [Areas of activity of the tducational institution for the prevention and combating of bullying and cyberbullying]. *Suchasnyi vykhovnyi protses: sutnist ta innovatsiinyi potentsial*, 12, 237–241.
11. Fedorchenko, T., & Lutsenko, V. (2024). Obiznanist batkiv shchodo zapobihannia kiberbulinhu v tsyfrovomu seredovyshchi ta yoho vplyvu na povedinku ditei [Parental awareness of cyberbullying prevention in the digital environment and its impact on children's behavior]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky. Seriiia «Pedahohika»*, 9(43), 412–422. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-9\(43\)](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-9(43))
12. Fedorchenko, T. (2024). Bulinh sered shkoliariv v umovakh voiennoi realnosti: problemy, naslidky, shliakhy poperedzhennia [Bullying among schoolchildren in the context of wartime reality: Problems, consequences, and prevention strategies]. L.V. Kanishievska (Ed.), *Pedahohichni zasady zapobihannia nasylstvu v osvitnomu zakladi i simi: vplyv tsyfrovizatsii ta voiennoi realnosti: materialy kruhloho stolu (u ramkakh Vseukrainskoho festivaliu nauky)* (Kyiv – Bila Tserkva, May 14, 2024) (pp. 104–110). Bila Tserkva: KNZ KOR «KOIPOPK» (pp. 104–110).

Tetiana Fedorchenko,

*Doctor of Sciences in Education, Professor,
Institute of Problems on Education of the NAES of Ukraine
Kyiv*

ANALYSIS OF THE STUDY OF THE PROBLEM OF SCHOOL AND FAMILY INTERACTION IN PREVENTING AND OVERCOMING BULLYING IN THE DIGITAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Abstract. *The article is devoted to the pressing issue of school and family interaction in the prevention and overcoming of bullying in the digital educational environment. It emphasizes the development and implementation of modern forms and methods for preventing and addressing bullying in institutions of general secondary education within the digital space.*

A structured and substantiated technology of school-family interaction in combating bullying in the digital educational environment is presented. It includes: formation of awareness and beliefs (the reflexive-explicit method by I. Bekh), aimed at fostering students' positive behavioural experiences; formation of aspirations and beliefs (narrative method – describing lived situations, using parables, creating video clips based on literary works that address bullying, violence, and moral values); method of personal representation (according to I. Bekh) – method of educational situations: creating web-posters, web-drawings, discussing moral foundations of personality development, analyzing video materials on bullying available online; formation of desirable behavioural experience – the method of social trials (safe communication in virtual space, cultivating a culture of Internet use in the daily lives of both parents and

students); *critical thinking method – identifying and debunking stereotypes in the digital environment; analyzing peer and media influence regarding bullying and cyberbullying; evaluating violent and non-violent solutions presented through the media.*

The methods of school and family interaction for the prevention and overcoming of bullying in the digital educational environment have been substantiated, described, and implemented. These include informational and educational methods, psychological, socio-pedagogical, administrative-organizational, and legal-organizational approaches.

It has been proven that effective prevention and intervention against bullying in the digital educational environment must be conducted systematically and in an integrated manner, supported by all participants in the preventive and corrective process: students, teachers, parents, school administration, social services, and juvenile prevention authorities.

The practical significance of the article lies in the fact that its materials can be used to organize educational and preventive work in general secondary education institutions and extracurricular education institutions, as well as by researchers, postgraduate students, and university students.

Keywords: *prevention and overcoming of bullying and cyberbullying, school-family interaction, digital educational environment, methods and forms of work.*

Стаття надійшла до редакції 06.08.2025
Стаття прийнята до публікації 23.08.2025